

Román a antiromán

Zopakujme si hlavné znaky románu 19. storočia.

- epické dielo,
- väčší rozsah,
- rozvetvený dej,
- väčší počet postáv (hlavné a epizodické),
- hlavná postava v centre rozprávania, vyvíja sa, má vopred vypočítané vlastnosti, sociálny typ,
- osud hrdinu súvisí s obrazom celej spoločnosti (spoločenský aspekt, Balzacovo dielo ako *baňa na dokumenty*),
- vševediaci rozprávač (*od praciek na opasku po vriedky na konci nosa...*),
- rozsiahle opisy postáv, prostredia, výrobných postupov a pod.,
- masové čítanie (napr. Ch. Dickens vychádza na pokračovanie v novinách),
- zábavná funkcia:
 - príbehy lásky: Emily Brontëová – *Búrlivé výšiny*,
 - gotický román: M. Shelleyová – *Frankenstein*,
 - historický román: W. Scott, V. Hugo,
 - utopický román – J. Verne,
 - satira: Ch. Dickens – *Kronika Pickwickovho klubu*
- označenie balzacovský román (rozsiahly úvod, dej s rýchlym spádom, tragický koniec)

Na prelome 19. a 20. storočia dochádza k postupnému narúšaniu predstáv o klasickom románe.

V medzivojnovom období sme sa stretli s viacerými modernizátormi románu.

- **V. Woolfová** označila tvorbu svojich predchodcov za *babské pletky*. Prejavuje sa u nej vplyv impresionizmu a postimpresionizmu, rozrušuje sa románový čas. Jej r. označujeme pojmom *lyrický román*.
- Hrdinov **F. Kafku** obklopuje nepriateľský svet plný absurdity. Používal rozprávačskú techniku *dvoch rovín* (skutočnosť a sen).
- **J. Joyce** zdôrazňoval banalitu skutočnosti, používal originálnu rozprávačskú techniku *prúd vedomia*.
- V románe **A. Bretona** Nadja sú namiesto opisov použité fotografie.
- **Surrealisti** predstavujú automatické písanie a nekonvenčné videnie sveta.
- V prózach slovenského **naturizmu** sme sa stretli s priamym rozprávačom.
- **Expresionisti** považujú za pravdivý taký obraz sveta, ktorý je prežitý postavou.

Francúzsky nový román (antiromán)

Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarrautová, Michel Butor

- **experiment** vo francúzskej literatúre (od polovice 50. rokov 20. stor.)
- **popretie** balzacovského románu:
 - N. Sarrautová pohľadá postavou vykreslenou *od praciek na opasku po vriedky na konci nosa*. Postava prestáva byť **stredobodom rozprávania**, stáva sa ním **objekt**. Podľa A. Robbe-Grilleta objekt nielen rozrušuje naše zmysly, ale tiež zaujíma nášho ducha.
 - Autori odmietajú vševediaceho rozprávača a vnútorný monológ. Uplatňuje sa **oko kamery a dialóg** (pôsobí na psychiku partnera, vyjadruje psychiku hovoriaceho). Svet nie je predmetom výkladu, ale skôr objektom pohľadu. Opisy sú stále dôležité, ale majú inú funkciu.
 - Dejovosť je oslabená, text má **statický charakter**.
 - Krédom tvorcov nového románu je **racionálne písanie bez uplatnenia fantázie**. Ide o akýsi záznam o výskume sveta...
 - Román **nechce zabávať**, naplňať túžbu po úniku. Zo zábavnej funkcie predstavitelia nového románu preberajú napr. kriminálnu záplatku alebo tajomstvo.
 - Známe diela: A. Robbe-Grillet: *Gumy* (1953), *Žiarlivosť* (1957); M. Butor: *Premena* (1957), *Stupne* (1960); N. Sarrautová: **Tropizmy (1939)**

Vyhľadajte znaky metódy nového románu v krátkej próze Nesprávny smer z cyklu Tri odrazené pohľady A. Robbe-Grilleta.

Nesprávny smer

Dažďová voda sa usadila v plytkej preliačine a medzi stromami vytvorila veľkú, zhruba kruhovitú mláku o priemere asi desať metrov. Všade okolo je čierna zem bez vegetácie a vysoké, rovné stromy. V tejto časti niet ani mladiny ani krovia. Zem je pokrytá mäkkou súvislou vrstvou vetvičiek a listia, z ktorého zostali len drobné kostrnky žiliek, a kde-tu cez ňu prerážajú flaky napoly prehnutého machu. Nad kmeňmi stromov sa na oblohe odrážajú ich holé konáre.

Voda je priehľadná, hoci má hnedastý odtieň. Drobné úlomky zo stromov — vetvičky, vytrúsené semená, šupky kôry — klesajú na dno preliačiny, kde začiatkom zimy začnú odumierať. Na povrchu jednotvárne čistej a hladkej mláky však nepláva a neligoce sa ani jeden úlomok. Niet ani najjemnejšieho vánku, ktorý by ten povrch rozrušil.

Počasiť sa zlepšilo. Chýli sa k večeru. Slnko na ľavej strane je už nízko, za stromami. Slabučké šikmé lúče kreslia na mláke úzke svetlé prúžky, striedajúce sa so širokými tmavými pásmi.

Súbežne s týmito slnečnými čiarami vidieť na náprotivnej strane, na brehu popri vode, rad mohutných stromov; dokonalé kolmé valce bez spodných vetiev prechádzajú do jasného, veľmi lesklého odrazu, oveľa výraznejšieho ako samotný model — ktorý sa zdá pri vzájomnom porovnávaní nejasný, ba možno aj trochu rozmazaný. Kmene stromov, symetricky zoradené vedľa seba, lesknú sa v čiernej vode, akoby boli nalakované. Prúd slabného svetla ešte zvýrazňuje ich obrysy na západnej strane.

Tento obdivuhodný záber je nielen prevrátený, ale aj prerušovaný. Slnečné lúče, ktoré krížom prúžkujú celé zrkadlo, pretínajú obraz v ňom svetlejšími, pravidelne zoradenými čiarami, kolmými na kmene

stromov odrazené vo vode; je to akási vidina zahalená prudkým svetlom, ktorá ešte zvýrazňuje nesčíselné čiastočky v hornej časti vody. Iba tmavé pásy, v ktorých tieto jemné čiastočky nevidieť, bijú do očí svojím leskom. Každý kmeň stromu je takto vo viditeľne pravidelných intervaloch prerušovaný veľkým množstvom nejasných prstencov (nedeformujú až tak veľmi originál), ktoré pridávajú lesu „v hĺbke“ výzor akejsi mriežky.

Vetvy odrazené vo vode na dosah ruky, blízko južného brehu, prekrývajú sa so starým, opadaným, hrdzavým, no ešte vždy celým dubovým listím, z ktorého až na dne mláky opadne dosiaľ neprerušená zúbkovaná obruba.

Vpravo sa objavila akási postava, ktorá kráča po koberci čiernej zeme a mieri k vode. Prichádza až k brehu, zastavuje sa. Pretože jej slnko svieti priamo do očí, musí ukročiť nabok, aby mohla pozorovať.

Díva sa na mriežkovaný povrch mláky. Odrazy kmeňov jej vo vode splývajú s ich tieňmi — aspoň čiastočne, lebo stromy, ktoré má pred sebou, nie sú rovné. Svetlo zapadajúceho slnka jej však bráni, aby mohla všetko jasne vidieť. A aj pri jej nohách určite niet dubových listov.

Sem sa vybrala na prechádzku. Alebo prišla na to, že si pomýlila cestu? Chvíľu sa neisto obzerala po okolí, potom sa mlčky obrátila a pobrala východným smerom cez les po ceste, ktorou prišla.

Scéna je zase prázdna. Slnko naľavo je ešte vždy tak vysoko; ani svetlo sa nezmenilo. Vpredu sa rovné a lesklé kmene stromov odrážajú v nehybnej vode kolmo na lúče zapadajúceho slnka.

Na pozadí tmavých pásov žiari obrátený a čierny, zázračne vyumývaný odraz radu stromov.

(1954)